

bijgeloof. Hij had de overtuiging dat Adam en Eva moreel nooit goed of slecht waren geweest en dat moraliteit een functie van het maatschappelijk leven was.

Aan het einde van de achttiende eeuw kwam de gematigde Verlichting in de verdrukking en werd ze overspoeld door de radicale vorm. Aan beide kanten van de Atlantische Oceaan, in Amerika, de Republiek en Frankrijk, ontstonden revolutionaire bewegingen die geïnspireerd leken door de radicale ideeën. Vanaf de jaren zestig is het denkbeeld dat ideeën revoluties kunnen veroorzaken in diskrediet geraakt; radicale maatschappelijke omwentelingen zouden alleen door sociaal-economische omstandigheden veroorzaakt kunnen worden. Maar Israël toont overtuigend aan dat de aanzwellende stroom – tsunami zou je bijna zeggen – van radicaal verlichte boeken en pamfletten het intellectuele pad plaveiden voor de revolutionaire gebeurtenissen in de jaren tachtig van de achttiende eeuw. Ze waren de uitdrukking van de verwachting en de hoop dat de rede, de wetenschap en de waarheid, de mens zouden kunnen bevrijden van dwaling en onwetendheid en daarvoor moest de hele samenleving op de schop. In die revolutionaire ideologie kreeg het begrip tirannie ook een andere betekenis. Betekende het eerst de overtreding door vorsten van wettelijk vastgelegde regels, gewoonten en privileges, volgens de nieuwe opvattingen was het al het gezag dat niet in het belang van het volk, zijn vrijheid, gelijkheid en welzijn, werd uitgeoefend. En daarmee werd de basis weggeslagen onder het gezag van vorsten, adel, de kerk en de standensamenleving. Actueel blijft de vraag wat al die goedbedoelde rationele, radicale veranderingen hebben opgeleverd.

Hans Pols

Li Kunwu & P. Ôtié. *China.*

1. *De tijd van de vader.*

2. *De tijd van de partij.*

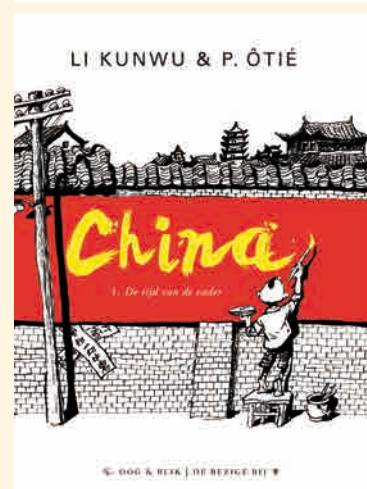
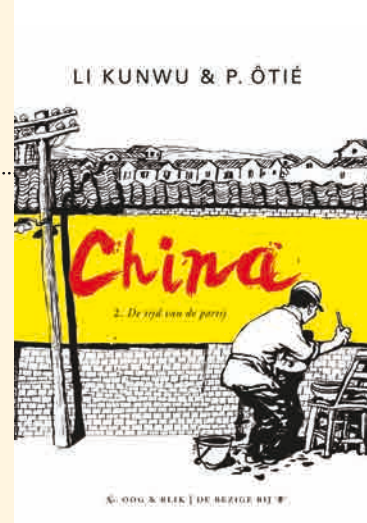
(Oog & Blik/De Bezige Bij:

Amsterdam 2009 en 2012),

248 en 192 blz., € 19,90 en € 24,90

Xiao Li wordt in 1955 in het zuiden van China geboren. 'Dit maakt mij volgens de Chinese horoscoop een geit, volgens sommigen een schaap. In ieder geval onderdeel van de 600 miljoen Chinezen, de gouden tijd van de volksmassa's en de triomferende revolutie.' In *De tijd van de vader* wordt in vette lijnen de *hustle and bustle* van het geboortedorp van Xiao neergezet. Zijn vader is een fanatiek partijfunctionaris. De eerste jaren van het leven van Xiao spelen zich af in de tijd van Mao Zedongs *Grote Sprong Voorwaarts* en de *Honderd Bloemencampagne*. Tegen het eind van deel twee is de Culturele Revolutie voorbij, sterft Xiao's vader aan leverkanker en is hij – net als zijn alter ego Li Kunwu – cartoonist voor de krant *Yunnan Ribao*.

China is een *graphic novel* in de beste traditie van het genre. Het is het persoonlijke verhaal van iemand die het ogenschijnlijk allemaal zelf heeft meegemaakt en eraan heeft deelgenomen. Je ziet hoe kinderen geïndoctrineerd worden, hoe er honger geleden wordt, hoe tempels worden opgeofferd als brandstof voor de lokale smeltovens. Xiao offert zelfs zijn sleutel voor omsmelting. Xiao's vader wordt afgeschilderd als bullebak die zijn moeder berispt, omdat zij haar kleinzoon traditionele verhaaltjes vertelt. Ten tijde van de Culturele Revolutie wordt Xiao lid van de 'gevechtsbrigade van staal' van de zesde klas van school Nummer 22 van de stad Kunming, voor wie schoolleiding en docenten amechtig het hoofd buigen wanneer zij worden aangeklaagd als kapitalistische opstandelingen.

Aan het eind van het eerste deel sterft 'onze grote roerganger Mao', waar met ontsteltenis kennis van genomen wordt. Daarmee gaat deel twee verder. Tegen die tijd begint Xiao te twijfelen aan het systeem, het systeem dat hem in het tweede deel in het leger brengt (en hem van soldaat tot landarbeider maakt) en zijn vader naar een heropvoedingskamp stuurt. Xiao's talent als tekenaar wordt ontdekt, hij mag posters in de lijn van de partij gaan maken. Het oppakken van de *Bende van Vier* markeert het einde van 'tien jaar van gekte', zoals het in het boek wordt verwoord. Xiao trouwt, ziet zijn eerste buitenlandse toeristen en verzoent zich met zijn vader. Die verzoekt hem, vlak voor zijn dood, zijn laatste salaris aan de partij te geven, trouw tot in de dood. Tekenaar Li Kunwu en scenarist P. Ôtié hebben een knappe *graphic novel* gemaakt die ook leerlingen een blik achter de schermen toont. Dit toont het leven, zoals het door miljoenen Chinezen is beleefd.

Ger Jan Onrust